

EUROPA SI NEAMUL ROMANESC

FOAIA MISCARII ROMÂNE PENTRU UNITATEA EUROPEI

Mensile. Spedizione abb. postale Gruppo III 70% - 00187 Roma, Foro Traiano 1/A, Tel. (06)679.77.85

Actualitate

Comentarii asupra noii Constituții a României II

de NICOLAE BACIU

În articolul precedent m-am ocupat de titlurile noii Constituții a României ce privesc principiile generale, drepturile, libertățile și îndatoririle fundamentale.

În prezentul articol voi comenta titlul III ce privește autoritățile publice, precum și restul Constituției.

Mi-ar fi plăcut ca titlul III să definească cele trei puteri ale Statului: puterea legislativă, puterea executivă și cea judecătorească, dar el trece direct la Parlament, apoi la Președintele Republicii, la Guvern și, spre sfârșit, la autoritatea judecătorească (nu la puterea judecătorească).

PARLAMENTUL

Este compus din Camera Deputaților și din Senat. Avem adică un sistem bicameral.

Alegerea se face de către cetățenii ce au împlinit 18 ani, iar candidații trebuie să aibă 23 de ani pentru a fi aleși deputați și 35 de ani pentru a deveni senatori.

Art. 59, arătând modul de alegere, vorbește de vot universal, egal, direct, secret și liber exprimat. S-a uitat să se menționeze că votul este *obligatoriu*, sub sancțiune penală, fiind o datorie elementară a cetățeanului și una din formele prin care el exercită suveranitatea. Va trebui introdusă această obligație în legea organică respectivă. Altfel, vom asista la absenteism, ca în Statele Unite sau Franța, deci la o dezinteresare totală a populației față de guvernarea țării. Același vot obligatoriu va trebui introdus și pentru alegerile locale și regionale.

Camera Deputaților și Senatul se aleg pe câte patru ani, ceea ce este rezonabil.

Se definesc incompatibilitățile. Nu este incompatibilitate între a fi deputat sau senator și ministru în același timp, ceea ce, cred eu, este o greșeală. Un ministru are prea multe de făcut, ca să aibă timp și de împlinirea cum trebuie a funcțiilor ce incumbă unui parlamentar. De aceea, ar fi fost bine să se prevadă ca, la numirea ca ministru, deputatul sau senatorul să lase locul supleantului.

IMUNITATEA PARLAMENTARĂ

Prevăzută de art. 69, ține de esența universală a parlamentarismului. Numai așa se poate asigura libera exprimare a opiniilor și îndeplinirea - după conștiința sa - a mandatului primit de la popor. Dar este un lucru care m-a surprins în acest articol. După ce se arată procedura posibilității de ridicarea imunității parlamentare, de Cameră sau Senat, se precizează: «Competența de judecată aparține Curții Supreme de Justiție». De ce? În caz de flagrant delict, un deputat sau senator poate fi arestat pe loc. Dacă Camera sau Senatul nu dispune eliberarea, alesul națiunii trebuie deferit instanței judecătorești competente să judece sau să instruiască delictul, infracțiunea ori crima sa. Deputaților și senatorilor nu le trebuia făcută cinstea specială de a fi judecați de Curtea Supremă. Instanțele ordinare trebuie să aibă completă competență, ca asupra oricărui cetățean.

Curtea Supremă să judece pe miniștri, pentru actele comise în cursul și cu ocazia exercitării funcției lor, ca și alți înalți funcționari ai țării. Dar trebuie făcută o categorică distincție între delictele de drept comun și cele comise în exercițiul funcțiunii, ca funcționar public.

Din Constituție lipsește, de asemenea, posibilitatea de a anula mandatul de deputat sau senator, prin revocare publică, adică printr-o petiție populară semnată de un număr important de alegători ai Circumscripției electorale respective. E o procedură democratică importantă, ce trebuie ținută în seamă. De altfel, Constituția a făcut un pas în noua direcție, în art 73 prevăzând posibilitatea de a iniția legi prin petiție colectivă. Păcat că s-a restrâns acest drept în materie fiscală, internațională, amnestie și grațiere.

LIPSA SENATORILOR DE DREPT

În broșura mea de anul trecut asupra noii Constituții sugeram intrarea în Senat, ca senatori de drept, a unor înalte personalități

publice, care ar putea aduce experiența lor. Mă refer la foștii președinți ai Republicii, la foștii primi-președinți ai Curții Supreme de Justiție, la capul Bisericii, la mareșalii țării etc.

Bine a făcut Constituția că a prevăzut ședințe comune de lucru, ale Camerei Deputaților și Senatului, și medierea, în caz de divergență asupra legilor votate.

Art. 77 al Legii da - excesiv - putere Președintelui Republicii să exercite un drept de veto (o singură dată, asupra unei legi) și în acest caz ea trebuie votată în ședință comună, cu majoritățile prevăzute. E o clauză, inspirată probabil din Constituția Statelor Unite, unde Președintele are un drept general și permanent de veto asupra legilor votate și unde, în caz de exercitare a acestui drept, se prevede revotarea legii cu o majoritate de două treimi. Acest drept limitat de veto e o timidă încercare de a defini Republica Română ca prezidențială, mai curând decât parlamentară.

PUTERILE PARLAMENTULUI

Se spune că Parlamentul Marii Britanii poate face orice, în afară de un băiat sau o fată. Cu alte cuvinte, toate puterile ce emană de la națiune el le delegă reprezentanților aleși, care nu le pot delega nimănui și trebuie să le exercite în persoană.

Parlamentul trebuie să aibă control absolut și integral asupra activității Guvernului, putând cenzura activitatea lui, în totalitate sau în parte.

Din noua Constituție lipsește sugestia mea ca la depunerea jurământului parlamentarilor și a tuturor funcționarilor publici să se precizeze *renunțarea la orice apartenență sau ideologie comunistă*.

Înființarea sau menținerea Consiliului Legislativ este bună, el fiind un auxiliar indispensabil al Parlamentului.

PREȘEDINTELE REPUBLICII

Inspirată, desigur, de Constituția franceză a generalului De Gaulle și de recomandările personale ale dlui Badinter, președintele Consiliului Constituțional Francez în funcțiune, noua Constituție română nu face din Președintele României o personalitate ștearsă «ce inaugurează expozițiile de crizanteme». Din contra, îl face un personaj activ, prezent permanent la guvernarea țării. Aceasta face ca Republica Română să poată fi definită ca o republică prezidențială, mai curând decât parlamentară.

Comparând atribuțiile constituționale și puterile acordate Președintelui de Constituția Română cu cele acordate de alte constituții democratice, eu nu consider că ele sunt excesive sau arbitrare. La cârma Statului trebuie să fie un conducător pregătit, cu autoritate, inițiativă, și prezent în întreaga operă de guvernare. Subliniez că atunci când se referă la atribuțiile Președintelui, Constituția menționează totdeauna «conform Legii», ceea ce înseamnă că legile organice vor defini și clarifica acest rol.

Candidatul la președinție trebuie să aibă vârsta de cel puțin 35 de ani. Eu aș fi dorit-o de 40.

Alegerea Președintelui se face prin vot popular, universal, egal, direct, secret și liber exprimat. Dar și aici lipsește expresia *obligator*, lipsă majoră ce trebuie remediată prin lege.

Președintele se alege pe patru ani și poate fi ales pentru al doilea mandat succesiv. În Constituție nu se precizează dacă alegerea Președintelui se face odată cu aceea a Parlamentului sau separat. Dacă ele ar coincide, s-ar putea crea o vacanță de putere de stat, ceea ce nu e bine. De aceea ar trebui făcute separat. Pentru același motiv, poate că ar fi fost bine ca termenul Președintelui să fie de cinci ani.

Toate extinsele și importante drepturi și atribuții ale Președintelui sunt îngrădite, în sensul că el activează fie pe baza

recomandării Parlamentului, fie a Guvernului, a Curții Constituționale, a Consiliului Suprem al Armatei sau acela al Magistraturii. Este o președinție democratică, autoritară, dar departe de a fi dictatorială sau de a permite o alunecare spre ea.

Art. 95 al Constituției tratează de «suspendarea din funcție» a Președintelui, pentru fapte grave. Ea se face de către Parlament, în ședință comună, cu majoritate de voturi.

Până aici totul e normal. Ceea ce surprinde însă este faptul că odată decizia de suspendare luată, ea trebuie supusă, în cel mult 30 de zile, referendumului popular. Dacă este adevărat că în drept există principiul simetriei actelor juridice, nu este mai puțin adevărat că un scandal politic, care poate duce la demiterea Președintelui creează tensiune între Parlament, Președinte și Țară, și acest lucru trebuie evitat. Un Președinte demis de Parlament în ședință comună (era mai bine să se prevadă o majoritate de două treimi) trebuie să plece. Chiar dacă referendumul îi va fi favorabil, el rămâne acuzat, condamnat, diminuat moral.

JURĂMÂNTUL PREȘEDINTELUI

Cu observația generală că aș fi dorit ca toți funcționarii țării să depună jurământ pe noua Constituție, renunțând, prin textul jurământului la satana = comunism, vreau să subliniez profunda mea satisfacție pentru redactarea jurământului Președintelui, care sfârșește prin creștineasca și naționala urare: «*Așa să-mi ajute Dumnezeu*».

Dealtfel, întreaga redactare a Constituției îmbracă acest caracter național, respectuos față de valorile fundamentale ale poporului român.

Însuși imnul național *Deșteaptă-te, Române* este simbolic; el chiamă poporul român la vigilență, la ieșirea din sclavie, la luptă, la un viitor cu arma în mână, la o soartă mai bună, la democrație adevărată.

În legătură cu observațiile mele privind

suspendarea Președintelui, menționez și art. 84, unde se tratează de punerea sub acuzare de «înaltă trădare» a Președintelui, prin votul a două treimi al Camerelor reunite, și judecarea lui de către Curtea Supremă de Justiție. Era bine ca și art. 95 să fie legat de acesta, și ca formă și ca fond.

GUVERNUL ȚĂRII

O inovație - făcută și în Legea din 14 martie 1990 - este aceea de a supune Parlamentului spre aprobare nu numai programul Primului-Ministru, ci și lista întregului Guvern. Cu alte cuvinte, fiecare ministru sau subsecretar de Stat să fie aprobat, deci verificat. E un progres față de alte țări și de alte constituții, care nu cer votul de încredere decât pe întregul program și întregul guvern.

În legătură cu funcționarea Guvernului, vreau să subliniez, cu sinceritate și preocupare, necesitatea de a evita legiferarea prin omisiune a Parlamentului. Legile, toate, trebuie supuse Parlamentului, dezbătute și aprobate, conform Constituției. Guvernului nu trebuie să i se acorde puteri de legislator și nici să treacă legi, ca în Franța (pe baza art. 48, al. 3 al Constituției) prin neopunerea votului de cenzură ori respingerea lui. Altfel, Parlamentul devine un parlament numai pe hârtie. Aici trebuie să se exercite cea mai mare atenție, fiindcă aceasta e ușa pe care se strecoară legislația abuzivă (art. 114).

Art. 108, ce tratează de responsabilitatea Guvernului, stabilește răspunderea solidară a acestuia și a fiecăruia din membrii săi, în mod colectiv, ceea ce e juridic. La fel și punerea sub acuzare ce se face de Camera Deputaților și de Senat. Se prevede că poate fi făcută și de Președintele Republicii, ceea ce mi se pare o greșală și o depășire de atribuții și puteri. Președintele poate demite pe ministru, dar punerea sub acuzare trebuie să fie opera Parlamentului, fiindcă «toate puterile trebuie să emane de la națiune. Acest fapt poate fi rectificat prin legea asupra

răspunderii ministeriale, ce urmează să fie votată.

ARMATA ȚĂRII

Conform art. 117, armata este «subordonată exclusiv voinței poporului, pentru garantarea suveranității, independenței și unității Statului, a integrității teritoriale a țării și a democrației constituționale». Această ultimă expresie este garanta utilizării armatei *numai* pentru apărarea României democratizate. Altfel se comite înalta trădare.

Același articol prevede că «pe teritoriul României nu pot intra sau trece trupe străine, decât în condițiile stabilite de lege. Este o clauză bună, decretată de pe timpul invaziei odioase a Cehoslovaciei, pe baza infamei doctrine a infamului Brejnev.

Armata are un Consiliu Suprem de apărare a Țării, capul armatei fiind Președintele. Art. 118, ce se referă la acest Consiliu, nu dă nici o altă referință la compunere, numire, rol etc. Este lăsat totul pe seama Legii organice ce va veni. Oricum, acestui consiliu trebuie să i se rezerve un rol important în toate chestiunile armatei, inclusiv a înaintărilor și a recomandărilor de generali, mareșali, amirali, chiar dacă numirea se face, cum e firesc, de Președinte.

Nu putem spune mai nimic de administrația locală, în lipsa Legii organice ce o va reglementa. Reținem numai principiul sănătos al autonomiei locale și al descentralizării serviciilor publice, stabilite de art. 119 al Constituției, ceea ce este foarte bine. Centralizarea, apanaj al dictaturilor, este depășită în democrații.

CAPITOLUL VI: AUTORITATEA JUDECĂTOREASCĂ

Voi spune cu voce tare că titulatura capitolului VI nu-mi place. Constituția trebuie să-l intituleze și să vorbească de *Puterea judecătorească*. De totdeauna și în toate

țările democratice puterea judecătorească este a treia putere în Stat, deține o suveranitate proprie și independentă, ce trebuie recunoscută și respectată cu sfințenie. Constituția comite o eroare când omite să prescrie categoric și pentru toți judecătorii de scaun *inamovibilitatea*, adică dreptul de a nu fi nici înaintat, nici mutat fără consimțământul celui în cauză. Art. 124 al noii Constituții vorbește de inamovibilitate numai pentru judecătorii *numiți de Președinte*. Dar ceilalți? Cei numiți de Guvern, respectiv de Ministrul de Justiție? Ei sunt la cheremul politic al acestuia. Este imposibil, și faptul trebuie imediat rectificat, prin Legea organică.

Prevederea ce dă Președintelui României dreptul de a numi judecători la Curtea Supremă, pe șase ani, mi se pare o altă greșeală. În trecut - și mergea foarte bine - judecătorii, consilierii Curții de Casație proveneau, prin avansare, din rândul judecătorilor de carieră, ei fiind inamovibili, de totdeauna, de la numire, pe viață. Este adevărat că, pentru numirile pe șase ani, Președintele cere avizul Consiliului Superior al Magistraturii, dar cred că e recomandabil ca judecătorii supremi să provină, prin înaintare, din rândurile judecătorilor de carieră și cu o lungă experiență. Această situație trebuie remediată prin Legea organică a organizării judecătorești, ce va urma.

Cu acea ocazie - cu regretul că nu sunt înscrise în Constituție -, trebuie stipulate expres cele trei grade de jurisdicție, cu apel și recurs, principiu și procedură ce garantează, peste tot, o mai bună administrare a justiției. Constituția interzice, prin art. 125, constituirea de instanțe speciale, ca cele ce au funcționat în timpul infamului regim comunist. Totuși, Constituția trebuia să prevadă, și o va face prin Legea organică, o Justiție militară separată.

Art. 124 are aerul de a stabili o inamovibilitate pentru toți judecătorii de scaun, când impune ca «promovarea, transferarea și sancționarea judecătorilor să fie făcută

numai de Consiliul Superior al Magistraturii». Numai că el poate da loc la confuzie, între primul și al doilea paragraf.

INDEPENDENȚA JUDECĂTORULUI

Una din temelii fundamentale ale Statului este puterea judecătorească. Fără ea, sau cu o justiție subordonată Legiuitorului sau Executivului, întregul edificiu al unui Stat e clădit pe nisip, pe neîncredere, corupție, abuz, dictatură. De aceea, țării trebuie să i se asigure o justiție competentă, independentă, cinstită și neinfluențabilă. Justiției corupte, odioase și asasine de la 1944 până în 1989 trebuie să i se substituie o justiție nouă.

Munca va fi grea, titanică. Noul ministru al Justiției va trebui să facă epurări masive și să găsească elemente noi și calificate. O universitate specială trebuie creată pentru formarea magistraților, grefierilor, poliției judiciare și auxiliarilor ei. Seminare și cursuri universitare de vară pot fi utile.

Întregului corp de magistrați li se interzice apartenența politică la un partid, ceea ce este tradițional și recomandabil.

Procurorii și judecătorii de instrucție sunt dependenți de Ministerul de Justiție. Art. 131 le recomandă să-și exercite funcțiile potrivit principiului «legalității și al imparțialității», ceea ce este de dorit. Dar să nu uităm că întreaga aplicare a legilor și a Constituției depinde de om, de competența, cinstea și integritatea lui. Societatea românească, trăind 45 de ani sub un regim abuziv, de corupție morală și materială, trebuie să fie reeducată, punându-se în frunte valorile educației noastre strămoșești: familia, școala, Biserica, societatea.

În broșura mea de anul trecut preconizam maximum de pedeapsă pentru oricine ar încerca să influențeze sau să corupă un judecător și, în caz de reușită, pentru judecător, cu confiscarea averii, și interdicția de a li se reduce pedepsele, de a fi grațiați sau amnistiați. Aceste dispoziții pot fi

incluse în Legea organică și în Codul Penal viitor.

CONSILIUL SUPERIOR AL MAGISTRATURII

Ales în ședință comună, de Camera Deputaților și de Senat, pe timp de patru ani, acest Consiliu este binevenit. El aparține structurii democratice a oricărui Stat bine organizat. Dar cred că art. 133, care prevede că acest Consiliu *propune Președintelui Republicii* numirea de judecători și procurori, este greșit redactat ori conceput. Aceste recomandări trebuie făcute ministrului de Justiție, iar nu Președintelui. Numirile trebuie făcute de Guvern, în afară de cazul în care art. 124 se referă la *numirea tuturor judecătorilor* și a procurorilor de către Președinte, și nu numai a celor de la Curtea Supremă, cum are aerul să o facă, referindu-se la o perioadă de șase ani. Oricum, eu rămân ferm la formula de a lăsa ministrului de Justiție - cu garanțiile necesare - sarcina numirii judecătorilor și a procurorilor. Altfel, Președintele Republicii devine arhivar, toată vremea înecat în dosare, în loc să se ocupe de problemele mari ale țării.

CURTEA CONSTITUȚIONALĂ

Față de legislația anterioară cotropirii României și conform Constituției din 1923, constituționalitatea legilor și alte atribuții constituționale erau lăsate pe seama Înaltei Curți de Casație, ce judeca în secțiuni unite. Era o ședință solemnă, impresionantă, să vezi 64 de judecători în robă și pe Procurorul general în roba roșie, dezbătând problemele.

Constituția cea nouă se inspiră din Constituția franceză din 1958 în crearea Curții Constituționale. Este formată din 9 membri, cu un minimum de 18 ani de experiență juridică, trei numiți de Camera Deputaților, trei de Senat și trei de Președinte. Atribuțiile sunt aceleași, cu avantajul că neconstituționalitatea legilor și a regulamentelor poate fi

discuțată și, deci, îndreptată în prealabil, înainte de votare. Atribuțiile sunt foarte întinse, dar legale și constituționale, conform cerințelor moderne și democratice.

Spre deosebire de legislația franceză, care dă Președintelui Republicii dreptul de a numi pe Președinte, la noi el este ales de colegii săi din Curte, ceea ce e mai bine și mai democratic.

Legea organică va trebui să prevadă un număr impresionant de consilieri și referenți, dat fiind că toate chestiunile de neconstituționalitate ridicate în fața instanțelor judecătorești ordinare, vin spre judecată la Curte, ceea ce va îngreuna substanțial funcționarea ei.

UN REGRET

Dacă am avut satisfacția de a vedea menținerea Curții de Conturi în noua Constituție, am avut și regretul de a constata că sugestia mea de a crea un *Consiliu Economic și Social* nu a fost reținută.

În Franța există un asemenea Consiliu, creat prin Legea organică din 29 decembrie 1958, care legitimează existența lui și o justifică. Este vorba de un Consiliu *consultativ*. Compus din reprezentanții aleși, pe cinci ani, ai tuturor straturilor și profesiunilor societății, ei dau - la cerere, sau din proprie inițiativă - avize Guvernului, în toate problemele de interes național. Sunt, oarecum, experții puterii executive și a Parlamentului, prezentându-le punctul lor de vedere asupra problemelor actuale și de viitor. În cadrul acestui Consiliu s-ar fi putut utiliza competența multora din exilații români, cu vastă experiență, ca o «Comisiune de înțelepți», independentă de politică sau de Guvern.

PROPRIETATEA PRIVATĂ ȘI ECONOMIA LIBERALĂ

Pentru a sublinia, o dată mai mult, transformarea definitivă a societății marxiste românești într-o societate liberală, democra-

tică și occidentală, titlul IV al Constituției reafirmă dreptul la proprietate privată - limitând pe acela al proprietății publice - și afirmă, în art. 135, că «proprietatea privată este, în condițiile legii, inviolabilă».

Acestea sunt principii ce înătură pentru întotdeauna principiile economice marxiste, și garantează *constituțional* democrația, proprietatea privată și economia pieței libere.

E un anagajament definitiv și permanent al Parlamentului și al Guvernului ce a legiferat Constituția de a transforma complet întreaga societate românească și economia ei, îndeplinind toate reformele necesare. Cu toate imensele greutăți cu care se confruntă, populația țării va trebui să aibă răbdare. Reformele sunt grele, nu pot fi făcute de la o zi la alta, cei ce le fac nu au precedente istorice care să-i ajute și nici experiența democrației occidentale. Dar transformările sunt pe cale bună, sunt în mers și nimic nu le mai poate opri.

REVIZUIREA CONSTITUȚIEI

Titlul VI al noii Constituții prevede modalitățile de revizuire a ei, dând dreptul ca inițiativa să o aibă Președintele (la propunerea Guvernului), dar și deputații, senatorii și cetățenii - cu un număr de cel puțin 500.000 de semnături.

De la posibilitatea de revizuire se exclud:

caracterul național al Statului, cu independența, unitatea și indivizibilitatea sa; forma republicană de guvernământ; integritatea teritorială; independența Justiției; pluralismul politic și limba oficială; orice revizuire ce ar tinde să limiteze sau să suprimă libertatea și drepturile fundamentale ale cetățenilor.

Cu alte cuvinte, forma actuală de guvernământ - *Republica* - este și rămâne definitivă și nici o revizuire de Constituție nu o poate modifica, fiind definitiv și categoric interzisă.

Legislatorii au uitat să adauge, însă, că această Constituție nu poate fi suspendată, nici total, nici în parte, sub sancțiune de înaltă trădare. În felul acesta s-ar fi micșorat apetitul celor ce ar voi să dea vreo lovitură de stat.

ÎN CONCLUZIE

Cu toate rezervele și comentariile mele, consider că noua Constituție este o realizare meritorie și că ea poate sta la temelia unei Românie noi, libere, democratice și europene, dacă la aplicarea ei sunt chemați oameni calificați și cinstiți.

Munca grea de-abia acum începe. Dumnezeu să ajute Țării!

Franța, dec. 1991.

ROMANIA

Voli diretti

MILANO-BUCAREST - martedì e venerdì
MILANO-COSTANZA - domenica

Costa poco e mi diverto

- Tour
- Vacanze mare
- Vacanze salute
- Trattamenti
- Aslan

VALSOLE

Tel. (02) 801581
Telex 324436
Fax (02) 867010

ESEIȘTII IBERICI

de IOSIF CONSTANTIN DRĂGAN

Eseul este un mod de gândire al periferiei europene, mai întâi al extremității apusene, îndeosebi atlantice, apoi și al celei răsăritene, cuprinzând Rusia și Balcanii. Cu cât ideile se depărtează de nucleele centrale ale Europei, adică de Franța și Germania, cu atât ele devin mai libere, mai desfăcute, mai puțin supuse *metodei*. În cele două țări amintite a domnit mereu autoritatea severă a catedrei, a școlii, a universității. Marile construcții de idei s-au dezvoltat mai întâi în jurul Sorbonei, suprema instanță intelectuală a Evului Mediu, apoi în veacul al XVIII-lea și în jurul universităților germane. Aceasta odată cu Leibniz, care deschide seria filosofilor germani de seamă. În aceste două țări, unde s-au înființat și primele *academii* în sens modern, s-a cultivat tradițional rigoarea în gândire. Franța a excelat până astăzi în genul *studiilor filosofice* (*études*), expresii exemplare ale rigorii analitice, iar Germania în genul *sistemelor filosofice*, modele ale rigorii sintetice.

Forma mai liberă a eseului, care ar reprezenta pentru gândire ceea ce înseamnă eboșa, schița, pentru un tablou pictural au rămas rezervate îndeosebi Angliei și Spaniei, până a nu fi ilustrată și de opusele extremități răsăritene ale Europei. Și totuși, noțiunea și termenul de *eseu* s-au difuzat, încă din veacul al XVI-lea, de la opera unui francez, a lui Montaigne. Chiar înaintea sa, tot un francez, Rabelais, înserează în creația sa de romancier, *Gargantua și Pantagruel*, o serie scilicet de ceea ce înțelegem noi astăzi prin *eseuri*. Dar cei doi mari prozatori ai Renașterii franceze - unul din Tours, celălalt, Montaigne, din Bordeaux - sunt și ei exponenții unor regiuni periferice, atlantice, depărtate de rigoarea salonardă a Parisului, unde s-a concentrat îndelung întreaga spiritualitate a Franței. Într-o etapă mai nouă, un caz similar se surprinde în Germania. Am putea spune că părintele eseului modern, atât de răspândit pretutindeni, este Nietzsche. Filosofia sa relevă în fond o vastă și variată eseistică. Dar și Nietzsche provine dintr-o regiune opusă periferică, dintr-un orient prusian al lumii germane, în așa fel că ingerințele eredității slave se fac simțite și în opera sa, mai străină de acea consecventă demonstrare a ideilor, proprie tradiției intelectuale a Germaniei. În consecință, așa cum am spus, eseul rămâne tipic numai pentru extremele apusului și răsăritului european.

Am recurs la acest preambul pentru a încadra explicativ natura activității lui George Uscătescu și a lui Al. Ciorănescu. Vasta lor curiozitate în materie de cultură s-a canalizat în sens eseistic, grație terenului de spiritualitate iberică, pe care li s-a desfășurat activitatea. Spania este una din matricele cele mai de seamă ale eseului modern. Ea a dat, încă din primele decenii ale secolului, trei figuri universale de esești, Miguel de Unamuno, José Ortega y Gasset și Eugenio d'Ors. La continuarea, până astăzi inclusiv, a acestui strălucit început contribuie, desigur, și cei doi intelectuali români care activează în Spania. Să aruncăm, însă, mai întâi, o scurtă privire asupra primilor maeștri, mai sus amintiți, ai eseului spaniol modern.

* * *

Miguel de Unamuno (1864-1936), natură turmentată și vulcanică, de o erudiție imensă, este unul din cei care au contribuit să extindă, în veacul nostru, categoria *tragicului* de la domeniul estetic la acela al filosofiei vieții. Plecând de la Pascal, de la Kirkegaard și de la Nietzsche, în al său *Sentimiento tragico de la vida*, Unamuno găsește în om, în «fundul abisului conștiinței», o vașnică angoasă, o tensiune ireconciliabilă între «scepticismul rațional» și «exasperarea sentimentală». Este, în același timp, și primul care, prin tulburătorul motiv existențial al stării de «a fi», aplicat până atunci numai la experiența-limită a *omului singur*, caută să explice o întregă colectivitate etnică, aceea a poporului spaniol. Faptul se recunoaște în atâtea lucrări ale sale, cum ar fi *Esența Spaniei*, dar mai cu seamă vestita sa *Viața a lui Don Quijote și Sancho Panza*.

Plecat tot de la analiza proceselor interioare, însă mai liniștit și mai senin decât Unamuno, José Ortega y Gasset (1883-1955) nu mai integrează aceste procese în sfera exclusivă a tragicului, măștrii săi nu mai sunt marii frământați de problema «ființei» și a «existenței», ci aceia care încearcă să determine obiectiv, «filosofic», fenomenul «trăirii», și funcțiunea ei în ansamblul vieții spirituale. Ca și premergătorul său, filosoful german Wilhelm Dilthey, promotorul conceptului de *Sebensphilosophie* (filosofia vieții), concept care s-a difuzat adânc în veacul nostru, Ortega cu o superioară virtute radiantă față de acel gânditor, analizează mai detașat diferite simptome contemporane, fără furtuna pasională a lui Unamuno. El aplică această analiză mai calmă, dar tot cu un obiectiv de trăire interioară, atât la realitatea spaniolă (*Filosofia de Andalucia*), cât, mai cu seamă, la lumea integral privită a veacului nostru. Această atitudine se vedește mai răspicat în lucrările sale fundamentale *Dezumanizarea artei* (1925) și *Răscoala masselor* (1929). Soluția sa se exprimă în preconizarea unei dezaalienări a omului contemporan prin întoarcerea la marea matcă spirituală din care s-a desprins.

În sfârșit, Eugenio d'Ors (1882-1954) poate că nu atinge totdeauna profunzimea celorlalți doi, dar se distinge prin bogăția neașteptată a intuițiilor, prin caracterul scilpitor și original al ideilor sale. Atingând o multitudine de probleme, în obiectivul acestei mari inteligențe domină, totuși, interesul pentru artă și pentru teoria artei. Este un domeniu pe care el îl explică de asemenea prin resortul propulsor al vieții interioare. Cartea sa *Despre baroc* se numără printre lucrările care, în veacul nostru, au stârnit cea mai mare vâlvă și au provocat cele mai pasionate discuții în jurul acestui fenomen stilistic. El caută să năruie ideea că barocul ar fi expresia doar a unei limitate faze istorice, și postulează ipoteza unui *baroc etern*, de la începuturile omenirii și până astăzi. Dar pe lângă eseurile despre artă (*Ideile și formele, Trei ore în Muzeul Prado, Viața lui Goya*) eseistica sa se dezvoltă analitic și în alte domenii. Așa cum Unamuno este, în cazul explorărilor launtrice, un exponent al tragicului conștiinței, d'Ors se arată a fi printre primii analiști ai unui alt simptom de criză a veacului nostru. În a sa *Oceanografie del tedio* (Oceanografia urâtului), el dă, în mare parte pe bază introspectivă, o fenomenologie a *plictisului* modern.

Pe lângă cei trei mari reprezentanți ai ideilor despre viață, cultură și artă, au mai existat în veacul XX spaniol și alți mulți esești de aseamă, de la Azorin (Martinez Ruiz) și până la mai noul Guillermo Diaz-Plaja. Acesta din urmă este și el autorul unei importante lucrări despre baroc (*Spiritul barocului - Trei interpretări*, 1940). În acest mediu s-a putut dezvolta, bucurându-se de o largă audinență, eseistica lui George Uscătescu și a lui Al. Ciorănescu.

George Uscătescu s-a născut în localitatea Curteana (România), în ziua de 5 mai 1919. A studiat la Roma dreptul și filosofia, fiind în parte influențat de concepția filosofică *actualistă* a lui Giovanni Gentile. Actualismul său este una din ultimele variante, în sens idealist, ale hegelianismului. Cele trei ipostaze dialectice la Hegel, adică spiritul subiectiv, cel obiectiv și cel absolut, nu se mai manifestă succesiv nici pe plan ideal sistematic. Ele se exprimă simultan în forma concretă a *actului* (de unde numirea de *actualistă* dată filosofiei sale). Gentile și-a publicat sistemul filosofic încă din 1916 (*Filosofia dello spirito come atto puro*). Dar abia între cele două războaie capătă el o largă difuzare în Italia, fiind sporit și cu alte lucrări ale aceluși gânditor. Anii de studiu ai lui Uscătescu la Roma coincid, deci, cu un moment de mare autoritate a acestei filosofii. Ea va contribui să-l orienteze pe viitorul eseist într-o direcție spiritualistă.

Aceasta se va preciza odată cu stabilirea sa în Spania, în 1944. Din acel an, George Uscătescu se fixează la Madrid, unde devine docent universitar și colaborator al Consiliului Superior de Investigații Științifice. Dintre eseistii spanioli moderni, amintiți mai sus, cel care a exercitat o influență hotărâtoare asupra sa a fost Ortega y Gasset. Desigur, însă, că nu ne putem limita la această constatare. Pe fondul unei atitudini spiritualiste s-au grefat impresiile provenite din vaste lecturi, care au răscolit în mintea autorului român o sumă de dezvățări și de asociații. În felul acesta s-a alcătuit o operă bogată și extinsă, care, însă, din păcate, se prezintă foarte inegală. Această din urmă constatare ne face să identificăm în Uscătescu, mai curând decât un gânditor, un abil dar prea grăbit colportor de idei, care, ce-i drept, au darul de-a fi totdeauna interesante.

Opera: *El problema de Europa* (1949), *Rumania, Pueblo, Historia, Cultura* (1951), *De Maquiavelo a la Razon de Estado* (1951), *Europa Ausente* (1953), *Rebelion de las minorias* (1955), *Juan Bautista Vico y el Mundo Historico* (1956), *Tiranía y Negocion de la Historia* (1959), *Nuevos retratos contemporaneos* (1959), *Hombres y realidades de nuestro tiempo* (1961), *Profetas de Europa* (1962), *Vico ed altre guide* (1962), *El tiempo de Ulises* (1963), *Utopia y plenitud historica* (1963), *Seneca, maestro contemporaneo* (1965), *Aventura de la libertad* (1966), *Fronteras del silencio* (1967), *Tempo di Utopia* (1967), *Dal derecho romano al derecho sovietico* (1968), *Nemesis y libertad* ș.a.

După cum se vede, preocupările eseistice ale lui George Uscătescu sunt multiple și variate, cu un interes marcat asupra lumii contemporane și a diferitelor sale coordonate. Aceste preocupări cuprind tipologia culturii, filosofia, dreptul, politica, arta etc. Obiectele de referință, care revin în eseurile sale sunt Europa, timpul nostru, noțiunile de spirit, de libertate, de istorie, de utopie, toate privite de pe o poziție spiritualizată. Din acest unghi condamnă, ca și Ortega y Gasset, alienarea spirituală contemporană. Sub un atare aspect, simte înclinația de a se informa asupra diverselor idei care, până la ultima actualitate, privesc diagnostic fenomenele de criză ale veacului nostru.

Să dăm un exemplu care ni se pare tipic pentru mecanismul gândirii sale din *Tempo di Utopia*. George Uscătescu invocă, la un moment dat, două reflecții geniale, una aparținând lui Ortega y Gasset, iar cealaltă marelui filosof al culturii Arnold Toynbee. Ortega arată că tehnica este opusul adaptării omului la mediu. Ea înseamnă, dimpotrivă, adaptarea mediului la om. Prin aceasta ea reprezintă calea opusă unui proces natural. La rândul său, Toynbee constată că refugiul fie în trecut, fie în viitor este expresia unei nemulțumiri față de prezent. După ce a falimentat tentativa refugiului în trecut, omul actual caută calea mai nenaturală a refugiului în viitor. Din aceste două idei, raportate la obiective cu totul distincte, G. Uscătescu scoate elementul apartent comun al *căii nenaturale* și atunci recurge la o combi-

nație complexă. «Tehnica» deduce el «este expresia acestui refugiu în viitor al unei societăți în criză».

G. Uscătescu are calități incontestabile. Este, în primul rând, un volubil și fecund mânător de idei. La aceasta se adaugă și facilitatea scrisului, însușire ce face din cărțile sale prilejuri plăcute de lectură.

În același spațiu hispanic operează contemporanul său ceva mai bătrân din Canare, Al. Ciorănescu. Spirit sistematic, laborios, conștiincios, uneori poate chiar pedant, atât în lecturile cât și în ordinarea ideilor sale, Ciorănescu relevă de multe ori structura omului de știință exactă. Totuși, până și rigoarea sa intelectuală prezintă o notă originală mai aparte decât a celor ce se aliniază la coordonatele stricte ale anumitor discipline, ceea ce ne face să-l încadrăm tot în categoria eseștilor.

Alexandru sau Alejandro Ciorănescu s-a născut la București în 1911. Înclinat către studiile istorico-filologice, îndeosebi către romanistică și literatura comparată, după ce-și ia licența în Litere la București, își trece un strălucit doctorat la Paris, cu teza de comparatism literar *Ariosto et la France*. Întors în țară, publică diverse lucrări erudite și devine consilier la Editura Fundațiilor. În primii ani de după cel de al doilea război mondial pleacă în străinătate și se stabilește în Spania, unde i se încredințează o catedră academică în micul oraș universitar La Laguna din insula Tenerife (Canare).

Opera elaborată în Spania: *Estudios de literatura española y comparada* (1954), *Viera y Clavijo: Historia de Canarias* (1949-1951), *El Barroco o el descubrimiento del drama* (1957), *Cairrasco de Figueroa - Su vida, su familia, sus amigos* (1957), *Diccionario etimológico rumano* (1958-1961), *Alejandro de Humboldt en Tenerife* (1960), *Principios de literatura comparada* (1964), *L'avenir du passé - Utopie et littérature* (1972).

O seamă de lucrări migăloase, de istorie mărunță, regională, sunt de un interes mai restrâns și mai particular. Pentru noi prezintă o superioară însemnătate *Dicționarul etimologic român*, care se numără printre prea puținele dicționare cu adevărat științifice, care s-au conceput și s-au publicat în străinătate. Cu un orizont, însă, mai larg și de o însemnătate efectiv universală rămân neîndoielnic lucrările sale eseistice, în fruntea cărora se situează *El barroco* și *L'avenir du passé*. Asupra lor vom căuta să ne oprim atenția.

Prima dintre ele, *El barroco o el descubrimiento del drama*, este una din cele mai importante din câte s-au scris despre acest fenomen stilistic după cel de al doilea război mondial. Pare să se fi cristalizat aici asupra spiritului lui Ciorănescu ceva din categoriile culturii înlăuntrul căreia activează de mai multe decenii. Înțelegerea barocului pe plan universal trece și la el printr-o prealabilă înțelegere a fenomenului pe plan iberic. În veacul nostru au existat mai multe creații de gândire care au vehiculat cu succes spiritul spaniol în aria mondială. Desprindem din acestea două lucrări și anume *Sentimentul tragic al vieții* de Unamuno și *Despre baroc* al lui d'Ors. Ori, titlul însuși al cărții lui Ciorănescu, *Barocul sau descoperirea dramei*, ne sugerează o punte de legătură sau poate chiar o sinteză a celor două opere iberice mai sus amintite.

Acel baroc etern de care vorbește d'Ors, dar care provine dintr-un fel de permanență, atribuită și de alții spiritului spaniol, este explicat de cercetătorul român printr-o relație foarte apropiată de ceea ce alcătuiește *sentimentul tragic al vieții* la Unamuno. Am văzut că, după autorul acestei formule existențiale, pe arena interioară a conștiinței ar exista o încordare continuă și s-ar da o luptă ireconciliabilă între «septicismul rațional» și «exasperarea sentimentală». Dar un atare dualism care, în vederea lui Unamuno, face din ființa umană o unitate compozită, duplicitară, nu se datorește oare faptului că era el însuși un baroc?

Fiindcă tocmai prin acest veșnic dualism conflictual definește Ciorănescu întregul fenomen stilistic discutat.

El surprinde «eterna dualitate barocă exprimată în antagonismul dintre coeficientul pasional și cel rațional din conștiința omenească». Dacă se sparge acest dualism antagonic printr-o soluție, printr-o optare voluntară pentru unul din termeni sau chiar printr-o sinteză a lor, se distruge barocul. El nu poate exista decât prin veșnica tensiune dintre cele două poziții, ca două posibilități opuse, antinomice, ale ființei, destinate, prin înfruntarea lor nănteruptă, să lase sufletul în suspensie. Ori acest fenomen apare numai odată cu drama modernă de pe la sfârșitul Renașterii. Eroii tragediei antice, un Oedip sau Antigona, dispuneau de o structură psihică unitară, în sensul de monovalentă, spre deosebire de alcătuirea sufletească dezbinată, aflată într-o continuă încleștare lăuntrică, a eroilor dramatici baroci. Exemplul lui Hamlet, care trăiește ambivalent în cele două ipostaze ale sale, de «nebul și înțelept», ni se pare a fi unul din cele mai ilustrative.

Abulia sau lipsa de voință a eroilor tragici baroci apare, astfel, consecventă cu configurația lor lăuntrică duală. Energia voluntară a unei hotărâri definitive ar anula barocul, i-ar anula echilibrul specific, bazat tocmai pe această permanentă dualitate conflictuală. Desigur că și aici tot exemplul lui Hamlet rămâne cel mai edificator. În sfârșit, alte însușiri ale barocului se relevă în pasiunea inovației, în căutarea originalității, în înclinația sceptică, ivită accentuat odată cu Montaigne, în poziția intelectualistă. Se pare, după Ciorănescu, că barocul a creat în conștiința umană noi coordonate, ale căror trăsături, perfectându-se, au rămas vii și astăzi.

Să privim acum a doua lucrare mai importantă, *L'avenir du passé - Utopie et littérature*. Ciorănescu privește utopia în sine ca pe un fenomen exclusiv literar. Dintr-o atare perspectivă el îi consideră diferitele accepții și interpretări moderne. Îi face apoi un foarte detaliat istoric, urmărind toate fazele și metamorfozele ei din Renaștere și până astăzi. Arată totuși și relațiile utopiei cu viața politică și socială, căutând resorturile influenței ei asupra istoriei.

Această influență își află rădăcina într-o simplă iluzie, aceea care tinde să transforme o imagine literară sau un mit într-un adevăr «obiectiv». În virtutea unei atari iluzii, iscate de spiritul utopiei, omul se vede dirijat să întoarcă spatele trecutului și tradițiilor, alcătuindu-și programe de viitor. Ea mobilizează potența aspirațiilor și a nostalgiilor latente în om. De aceea, neavând un substrat efectiv real, autorul, așa cum arată în dedicația adresată studenților săi, vede în însăși ideea de utopie un altceva decât tot o ... utopie. Cu toată simpla iluzie care o propulsează, ea are totuși și avantajul de a stimula primenirea, înnoirea, mișcarea continuă pe care se fundează dialectica vieții.

Gândirea lui Al. Ciorănescu, în materie eseistică, este extrem de subtilă și nuanțată. Sprijinită de o erudiție exhaustivă, această gândire ne apare totuși uneori prea alambicată, mergând până la confuzie. Aceasta din cauza unei extreme prudențe și cenzuri autocritice, alimentate de un spirit cazuistic, așa cum se poate surprinde în formația mentală a anumitor juriști. Orice afirmație formulată de Al. Ciorănescu se vede imediat fărâmițată de multiplele și întortocheatele analize conjecturale, la care își supune propria gândire. O idee la el naște o sumă de alte idei, dintre care unele o distrug pe cea inițială, ciocnindu-se și între ele. De aceea, subtilitatea sa prudentă, plină de paradoxe, se întunecă adesea dintr-un exces de lumină, care astupă perspectiva unor soluții ferme. Totuși, nu i se poate contesta o minte activă, aflată în continuă efervescență, și o mare pasiune a ideilor. Îi lipsește, însă, acea claritate cristalină și acea simplitate sigură a procesului de gândire, pe care le admirăm fără rezerve la Mircea Eliade.

O BIBLIOTECĂ MILENARĂ*

de TRAIAN FILIP

Pe scări se află șerpi de piatră foarte încolăciți, în formă de pătrat, împlețiți ca niște vrejuri. Se găsesc și alte lespezi monumentale, în dreptul coloanelor masive cu caneluri. Clădirea e așezată în centrul Ulan Batorului, lângă râul Dundo, e veche și solidă. La primul etaj, în stânga, intrăm în sala cu vechi manuscrise mongole, unde ne conduce Dagva, specialist în limbile vechi. El lucrează în această bibliotecă de șaisprezece ani. E un bărbat scund; modest, cu priviri inteligente și cu simțul umorului.

Aspectul bibliotecii, simplu, aduce mai curând cu un depozit, deoarece rafturile mari, înalte, cu cărțile înfășurate în mătase de culori diferite și strânse în groase coperti de lemn sunt departe de a sugera atmosfera unei biblioteci. Mi se pare că am pășit într-o sală de vamă, cu saci puși în rafturi. Într-o lumină scăzută stau, sub sticlă, în vitrine, manuscrise de o inestimabilă valoare. Îmi este arătat un volum din cele o sută nouă ale filosofiei budiste. O anumită specie de manuscrise se numesc ganjuure și ele se deosebesc prin conținut de cele numite danjuure. Danjuurul este marea enciclopedie mongolă și are nu mai puțin de 226 de volume, cuprinzând toate domeniile vieții, de la medicină la filosofie, de la istorie la tradiții și moravuri. *Sacontala* de Calidasa, cartea indiană binecunoscută și la noi, este și ea cuprinsă în acest impresionant danjuur. Tradusă în limba mongolă cu paisprezece veacuri în urmă, *Sacontala* este scrisă de mână pe fâșii lungi de hârtie care ating șaiszeci de centimetri lungime și vreo douăzeci și cinci grosime.

Sub sticlă sunt matrițe - intarsii ornamentale - pe lemn negru. Mi se arată un volum intitulat *Altan Tobci*, în care se vorbește despre Alankava, văduva lui Dubun Baian. Stând în iurtă, pântecul ei a fost străpuns de un fascicol de lumină vestindu-i nașterea lui Buzandjar, strămoșul lui Gingishan. Volumul a fost tradus și în limba engleză. Vechi astrologi ai Mongoliei au lăsat o icoană a cerului de prin secolul al șaisprezecelea. Ei erau preocupați de mersul stelelor, pentru a prevedea fenomenele meteorologice și destinul neamului. Harta, făcută din pete mari cu umbre negre, marchează în alb drumul stelelor. Benzi punctate seamănă cu centurile sau cu brăile bătute în ținte de alamă. Dintr-o explozie de alb se desprind ramuri, vrejuri florale. Există nebuloasă și planete, cârduri de stele care par hieroglife și totul ne face să ne gândim la ingeniozitatea graficienilor moderni. Mirajul unei lumi spre care se îndreptau gândurile unui străvechi popor.

Matrița cu care se tipăreau cărți datează din secolul al cincisprezecelea, secolul în care Gutenberg descoperea în Europa tiparul.

Jaibaizandjid este o carte ceva mai mică, având imaginea lui Buda și a zeitelor Mantșir și Dareih. Dareih este o zeiță-mamă. Cărți pe hârtie neagră cu litere de aur trădează dragoste și grație, grijă pentru scris, tot atât de mare ca și pentru pictură, ritual sacru în care se săvârșea odinioară arta scribilor și caligrafilor, știința dată de zei.

Trecem mai departe. Pe o țesătură de mătase cu broderii - un sul. Mătasea e galbenă, scrisul negru și ștampila lui Bogdohan e roșie. Un album cu coperti traforate, ca unele cărți pentru copii. Impresionant ca volum, strânge ilustrațiile în pictură ale operei *Șimîrgân*, de un anonim. Ne aflăm în plin mister. *Șimîrgân*-ul e compus din șaptezeci și cinci de volume. Albumul - o șeherazadă a Mongolilor - înfățișează scene ce se petrec la palat și în mijlocul

naturii. M-am gândit de îndată la arta pictorilor pe lemn din templele lamașilor. Înfățișează lupte cu săbii, cu buzdugane, întâmplări ce reflectă moravuri, istoria unei femei care își înșeală bărbatul, vraci la patul celor în suferință, câte o masă la care stau bărbați și femei în costume mai degrabă chinezești și japoneze decât mongole, dar poate și mongole, scaune cu picioare crăcănate, fete ascultând vorba unei bătrâne. Toate merită atenție. Dar timpul este scurt și însoțitorii mei discută despre altceva.

Biblioteca are un fond de două milioane de cărți, iar între acestea două sute de mii de volume sunt vechi. Am coborât la parter, de partea cealaltă a clădirii, unde se află fondul manuscriselor tibetane, un număr de trei sute de mii de cărți. Mi se pare că aud cifre astronomice. Întreb încă o dată, iar Cioijilsuren, poetul care mă călăuzește în Mongolia, își notează cifra cu mâna lui în carnet. El adaugă că marea majoritate a manuscriselor provin din peste o mie de temple.

Un volum se deschide cu un frontispiciu în cizelură de aur, cu zei în colțuri, sub acoperișuri de pagode, împresurați de copaci cu frunze și flori. Cărțile stau în rafturi ca lăzile învelite în pânză, cu gigantice coperti de lemn. Văd iarăși manuscrise pe hârtie neagră, cu scriitură albă sau azurie. Alte ganjuure cu câte trei imagini colorate, desprinse parcă din fine porțelanuri. Oameni fioroși, cu părul și trupul în flăcări, călări pe cai mici, pe oi, poate pe câte un iak, unii cu zeci de brațe. Toți îmi aduc aminte de măștile văzute în templele lamașilor, mai ales prin rânjetele lor. Sunt însă și zei senini, zei pașnici, cu aureole verzi.

Un ganjuur cu scrisul în nouă culori. Altele cu cerneală neagră. Ce potop de oameni trebuie să fi mânat Dalai Lama, pentru a săvârși atâtea minuni de artă și cultură! Matrițe în aramă. Finețea gravurilor pe matriță pare realizată în penițe - cu temple, figuri și motive decorative.

Bibliile, scripturile mongolilor sunt îmbrăcate în aur și argint. Îți trebuie o căruță ca să transporti o carte, iar fiecare pagină este o icoană, o icoană brodată, o icoană pe lemn, o icoană pe metal. Cărți scrise pe vremea când o singură literă se broda cu iglița, minute și poate ore în șir, pe mătase diferit colorată. Benzi ornamentale, ornamente care înfățișează metafore, simboluri și alegorii, deoarece motivul peștelui, al umbrelei, al vaselor, al florilor, al șarpelui, al roților revine mereu, în chipuri de-o varietate nesfârșită. Sunt manuscrise cu zeități pictate pe hârtie neagră, unele mari cât tablourile, cât placardele. Să le porți subsuoară, să le duci în brațe, să le ridici deasupra mulțimilor. Un singur manuscris de acest fel, cu treizeci-patruzeci de file, are nu mai puțin de un metru grosime. Un decalog cu tablele legii. Poate anume erau scrise așa, ca să nu se poată repede distruge și să nu se piardă ușor. Unele au formă de patrafir, au luciul și culoarea icoanelor bizantine pe lemn.

Vorbim despre cele patru sute de cărți de metal. O avere națională. E cea mai stranie bibliotecă pe care am văzut-o vreodată, o bibliotecă milenară în adevăratul înțeles al cuvântului, care ar merita un palat imperial. Sunt mii de relicve ale trecutului care zac aici neștiute, închise în sertare ermetice, în penare, în lădițe de zestre, netraduse în limbile moderne și nici măcar atinse de mâna unui european. Ele se vor destăinui odată lumii și vor vorbi așa cum vorbește arheologia despre temeliiile civilizației omenirii, așa cum ar fi vorbit biblioteca din Alexandria dacă n-ar fi fost mistuită de un nefast și ucigaș incendiu.

TRAIAN FILIP

* Fragment dintr-un volum în curs de apariție, intitulat *Cronograf în Extremul Orient*.

DREPTATEA ROMÂNILOR ÎN HĂRȚI, STATISTICI ȘI MĂRTURII

«Cine a împlinit comandamentele dreptății față de ai săi - scria N. Iorga - nu poate să fie indiferent la acele care privesc alte națiuni. Numai acei cari nu recunosc alt drept decât acela al forței, ar putea să gândească, să vorbească și să lucreze altfel.

Pentru a admite dreptatea unei cauze naționale, trebuie să se cunoască fundamentele ei.

Dar nu e niciodată prea târziu pentru a împiedica greșala ireparabilă a faptelor.»

Paginile următoare reproduc importante documente: hărți, statistici și mărturii, și ele au ajuns la cunoștința guvernului italian în ani de mare pericol pentru ființa noastră națională.

STATISTICI

1

Regiunea Baia Mare (minieră). Cetatea și 40 de sate, dintre care două sunt ungurești și celelalte românești (1552).

(E n g e l, *Voracten zur ungarischen Geschichte*, III, Halle 1801, p. 17).

2

Ar n a u l t, *L'Encyclopédie moderne*, XXVI, Paris, 1851, p. 178:

Populația (Transilvaniei) se ridică în 1849 la 2.126.948 locuitori, astfel repartizată (Almanachul Gotha, 1850):

<u>Rase</u>	<u>Număr</u>	<u>Religie</u>
Germani (Sași)	250.000	Luterani
Slavi	8.448	Greco-ortodoxi
Români sau Valachi	1.290.000	» »
Maghiari (Secui Maghiari)	556.500	(Catolici și calviniști)
Armeni	9.000	Catolici
Evrei	6.000	
Țigani	7.000	

3

« Allgemeine Deutsche Real-Encyklopädie für die gebildeten Stände », XVI, Leipzig, 1854, p. 115.

Locuitorii Transilvaniei formează un amestec de felurite națiuni.

În anul 1850 se socotea din populația sa totală: 1.226.901 Valahi sau Români, 354.942 Unguri, 180.902 Secui, 175.658 Sași, 16.558 Germani, 9.800 Austriaci, 78.902 Țigani, 15.570 Evrei, 7.600 Armeni, 3.743 Slavi, 771 indivizi de alte naționalități.

Valahii, cei mai vechi locuitori ai acestui ținut și cei dintâi stăpâni ai țării, sunt răspândiți în toată Transilvania.

4

Profesorul francez I. A. Vaillant, în cartea sa *La Roumanie* (1844), socotește 1.500.000 de români în Transilvania și 475.000 în Banat.

5

Donato Sanminiatielli în Rassegna delle scienze sociali e politiche, III, fasc. LXVI — LXVII:

2.700.000 Români în Transilvania și în ținuturile unguerești vecine.

După datele statistice culese de Klein (1848), 2.488.036 români.

După statistica lui Ficker (1857): 1.300.800 Români în Ungaria propriu-zisă, 1.200.000 în Transilvania, 147.000 în ținuturile grănițarești.

El observă că statisticile maghiare au micșorat acest număr, căci ele au înregistrat, în 1869, 2.321.906 suflete, în 1880, — a doua statistică — 2.323.488, ca și când ar fi fost cu puțință în zece ani creșterea populației să fie atât de puțin importantă.

6

După dr. Ludvic Lang, Ungur, « Statistik der Bevöl-

kerung Ungarns», 1885, populația Transilvaniei a fost de 2.084.048 Români reprezentând 1.184.883 și Maghiarii 630.477 (dintre cari 56,87%, de o parte, 30,25% de altă parte).

In celelalte provincii, din 2.935.073 locuitori, 1.207.642 sunt Români și 787.308 Maghiari (41,28% Români; 26,81% Maghiari).

7

După «Romänische Revue» din Viena, II (1866), p. 2:
«In Transilvania, în cercurile electorale românești se atribuia un deputat la 50—60.000 de suflete, pe când în cercurile electorale maghiaro-secuești 3—5.000 suflete trimiteau un reprezentant».

8

Recensământul din 1930 (român) prezintă în Transilvania un procent de 57,6% al populației române și 29% al populației cu limbă maghiară.

In Banat, Românii au un procent de 54,3%, iar Ungurii 10,4%.

In ținutul de Vest al Transilvaniei, Românii reprezintă 60,7% din populație și Ungurii 23%.

ULTIMELE STATISTICI MAGHIARE

	Populația totală	Români cifre absolute	%	Unguri cifre absolute	%	Alte cifre absolute	%
1	2	3	4	5	6	7	8
1880							
Transilvania . . .	2.255.127	1.290.909	57,2	690.233	30,6	273.985	12,2
Banat	755.020	453.047	60,0	33.353	4,4	268.620	35,6
Crișana-Mara- mureș	1.271.269	546.471	43,0	508.655	40,0	216.143	17,0
1890							
Transilvania . . .	2.442.383	1.394.601	57,1	765.220	31,3	282.562	11,6
Banat	820.305	472.315	54,6	45.739	5,6	302.251	36,8
Crișana-Mara- mureș	1.452.350	601.801	41,4	602.625	41,5	247.924	17,1
1900							
Transilvania . . .	2.684.291	1.522.733	56,7	891.476	33,2	270.082	10,1
Banat	894.037	495.141	55,4	76.957	8,6	321.939	36,0
Crișana-Mara- mureș	1.640.580	657.003	40,0	713.211	43,5	270.366	16,5
1910							
Transilvania . . .	2.978.241	1.608.853	54,0	1.074.928	36,1	294.469	9,9
Banat	968.947	513.464	53,0	119.487	12,3	335.996	34,7
Crișana-Mara- mureș	1.326.110	706.669	53,3	475.006	35,8	144.435	10,9
1930							
Transilvania . . .	3.218.000	1.854.000	57,6	936.000	29,1	428.000	13,3
Banat	942.000	512.000	54,4	98.000	10,4	332.000	35,2
Crișana-Mara- mureș	1.390.000	844.000	60,7	321.000	23,1	225.000	16,2

1.

Secolul XV.

Enea Silvio dei Piccolomini (Papa Piu al II-lea) « O parte dintre Valahi sunt sub domnia Turcilor, parte sunt supuși Ungurilor ».

2.

Raportul legatului apostolic, în Ungaria (1480): « O mare curiozitate a acestui Rege (Matei Corvin) este că el e corboritor din Ioan (Hunyadi), care nu era nobil ungar, ci valah de viță nu prea nobilă... ». (E n g e l, *Voracten zur ungrischen Geschichte*, II, Halle, 1798, p. 14).

« Regele Vladislav a scutit pe preoții români din Transilvania de orice impozit ». (*ibid.*, I, 1797, p. 149).

3.

Secolul XVI.

Raffaello Maffei il Volaterano: « Se numește Valahia... Acest Matei, rege al Panoniei, era mândru că-și trage numele din neamul Corvin al românilor și de aceea avea un corb drept stemă... ».

4.

Antonio Bonfini: (Coloniile romane) încuonjurate de barbari au știut să-și apere limba romană, și s'au ferit atât să n'o părăsească, încât erau gata să se lupte, nu atât pentru a-și păstra vieța, cât limba ».

5.

Francesco della Valle: « Limba lor este puțin deosebită de italiana noastră. Iși spun în limba lor Români, pentrucă afirmă că au venit în antichitate dela Roma, ca să locuiască în această țară. Și, dacă întreabă pe cineva dacă știe să

vorbească în limba lor valahă, îi spun astfel: «știi românește?», ceia ce înseamnă: Știi tu românește? de oare ce s'a modificat limba ».

6.

Ascanio Centorio: « Munții săi (ai Transilvaniei) sunt toți locuiți de Valahi... ».

7.

Giovanni Andrea Gromo: « A treia națiune este cea valahă, care este risipită în toate părțile acelu regat... Intrebuințează o limbă ce se aseamănă cu antica limbă romană ».

8.

Giovani Botero: « Valahii sunt de origine italiană... Arată că-și trag origina din Romani, după graiul lor, de oare ce vorbesc limba latină, dar mai stricat... ».

9.

Abatele Ruggiero: « Acești Valahi sunt de veche origină italiană, pentrucă sunt o colonie de Romani... Ei vorbesc în mare parte limba latină stricată și care nu e cu totul diferită de limba noastră italiană ».

10.

Antonio Possevino, Iesuit (*Antonii Possevini, Societatis Iesu, Transilvania* (1584) ed. Andrei Veress, Budapesta 1913), p. 21:

« Iar cei cari se numesc Valahi, locuind în întreaga Transilvanie, dau dovezi că sunt urmașii celor ce au plecat din Italia, limba lor fiind limba italiană, sau latină stricată și dovedind întru totul că descind din noi ».

La pagina 37: « Ioan Corvin s'a născut din Valahul Butto ».

La aceeași pagină 37: « Cu aceștia (Secuiei) sunt amestecați mulți Valahi ».

La pagina 53: «(Secuii) folosesc toți limba ungu-rească, afară de Valahii cari sunt amestecați printre ei».

La pagina 58: «Zisul ținut (Făgăraș) este într'o poziție foarte frumoasă, având un castel foarte înarmat și peste șaptezeci de sate, aproape toate pline de Valahi».

La pagina 199: «In ținutul Făgăraș, aproape toate satele sunt (cum am spus) Valabe».

11.

Secolul XIX.

Un călător italian, Caronni, în prețioasa sa cărticică: «Caronni în Dacia, observațiile mele locale, regionale, anheologice asupra Valahilor în special și asupra Țiganilor transilvăneni; uimitoarea analogie a limbii valahe cu italiana, neasămănarea limbii țigănești cu celelalte cunoscute, cu un raport asupra minelor mai bogate din acel principat», Milano, 1812, declară fățiș că Românii din Transilvania formează «partea cea mai muncitoare, folositoare și cea mai numeroasă a populației (pp. 5—7).

12.

Pe la 1860, Marco Antonio Canini, Venețian, străbătând Muntenia, în care locuște câțiva ani, scrie în «Studii istorice asupra originii națiunii române», București 1888, că «dorința sa vie este să vadă reînnoindu-se amintirea străvechilor legături dintre Italia și România și să se creeze alte legături între aceste două națiuni surori», relevând că națiunea noastră este «cea mai nefericită din Europa».

«Astăzi România a ridicat capul din mormântul în care voiau s'o închidă dușmanii săi și a ridicat capacul, dar cea mai mare parte din corpul său este încă în mormânt».

13.

Raportul agentului României la Roma, Obedenaru: 30 Mai/12 Iunie 1877.

«Am prezentat nota din 22 Mai (3 Iunie). Secretarul

general la Externe mi-a spus: « Consimțământul îl aveți. Turcia a protestat, după cum ați văzut; dar nu știu ca un singur cabinet să fi răspuns notei sale. Piesa a fost pusă la dosar. Iată deci consimțământul tacit ». Puterile au adoptat o atitudine rezervată; prin aceasta « nu vor să se pronunțe singure și să riște că astfel să fie izolate ».

« Este adevărat că nu trebuie forțată istoria dacă vrem ca actele unei națiuni să fie durabile. Este adevărat că logica evenimentelor v'a impus ceea ce ați făcut (proclamarea Independenței). Intr'un asemenea caz, niciun guvern, *nimeni nu poate face ca apele să se întoarcă în munte, la izvoarele lor*. Vedeți ce am făcut noi înșine spre a realiza unitatea noastră. Mulți credeau că vom fi siliți mai târziu să revenim asupra celor ce am întreprins. Dar apele n'au putut fi întoarse din drumul lor. Când am sosit la Roma în 1870, se credea că după cinci luni vom pleca din ea și totuși vedeți cum sunt tratați vizitorii cari ni cereau un asemenea lucru. Știți bine că noi am avut totdeauna simpatie pentru țara d-voastră, dar nu putem face altceva decât să păstrăm rezerva, atât timp cât durează războiul. Fiți prudenți și nu întrebați prea multe cabinetele străine ».

Melegari a vorbit astfel: « Istoria noastră și a voastră ni dovedește de ajuns că Italia are o vie simpatie pentru România ».

Cu ocazia unirii Principatelor, a proclamării monarhiei ereditare și în toate chestiunile importante v'am susținut. Și de astă dată aveți ocazia să vedeți că simpatia noastră a rămas aceeași. Vorbesc de sentimentele mele personale, căci cred că și celelalte Puteri vor face la fel. Aceasta pentru partea morală a problemei ». Spre a menține pacea, trebuie ca **Români să observe rezerva recomandată**. « Dar istoria noastră trecută și simpatia pe care o avem pentru d-voastră pot să vă spună destul asupra dispozițiilor noastre... Sunteți iubiți mult în Italia; dorim să găsim ocaziile spre a o dovedi ».

(N. I o r g a, *Correspondența diplomatică a lui Carol I.* Nr. 477.)

14.

Telegrama agentului României la Roma, Obedenaru, 27 Mai 1877.

« Guvernul italian păstrează rezerva până după războiu. Independența noastră este privită cu simpatie de lumea politică și de ziarul oficios *Diritto* ».

(*Ibid.*, Nr. 472).

15.

În ziarul « l'Italie » (1883), sub titlul « Incidentul dela Iași », citesc un articol asupra discursului rostit de d-l Petre Grădișteanu, senator al regatului României, cu ocazia inaugurării statuii lui Ștefan-cel-Mare, unul dintre cei mai însemnați eroi cari au stat pe tronul României (1457-1504).

Domnul Grădișteanu a rostit, desigur, acest discurs fără premeditare și nici nu l-a pregătit, el nefiind, după părerea mea, decât expresia unui sentiment spontan, pornit din fundul inimii sale de Român, sentiment manifestat de altfel la o sărbătoare națională, deci la o sărbătoare în familie, unde fiecare cetățean ar fi putut face la fel fără să provoace nicio obiecțiune din partea nimănui. Și cum putea face altfel un om de inimă ca Grădișteanu, un inteligent orator al stângii guvernamentale din România, în prezența efigiei lui Ștefan cel Mare?

Nu eu voi fi acela care voi aplica cenzura senatorului român pentru că a rostit acele cuvinte atât de bine simțite de câți au în piept dragostea de patrie și de libertate.

Oratorul n'a făcut decât să manifeste dorința de a vedea restituite cât mai curând perlele pierdute de România din coroana glorioasă a lui Ștefan-cel-Mare, astăzi pe capul regelui Carol de Hohenzollern, care a știut să dea dovada valorii sale la Grivița, la Rahova, la Plevna, etc. și care, ajutat de partidul liberal și de orice Român de inimă, a reușit să cucerească întâi independența țării și apoi s'o ridice la demnitatea de regat.

Dar intenția mea nu este să repet fapte cunoscute, ci să scot în evidență o eroare istorică, eroare, desigur, trecută neobservată, contrară principiilor popoarelor libere și contrară cu totul adevărului istoriei.

«L'Italie» se exprimă astfel în ultimele sale rânduri:

« Se vede că numele Bucovinei, Banatului și Transilvaniei n'au fost rostite. Transilvania n'a aparținut niciodată României și este evident că d-l Grădișteanu a făcut aluzie la Românii din Basarabia, trecuți sub dominația rusă ».

• Mai întâiu vreau să relev cu oarecare mirare cum autorul articolului încearcă să dea o satisfacție iluzorie Austro-Ungariei, interpretând greșit gândul senatorului Grădișteanu și susținând că respectatul patriot n'a vrut să vorbească de Transilvania, ci de Basarabia.

Această ușoară satisfacție este întemeiată pe motivul mult mai grav al falsificării istoriei.

În timp ce autorul articolului dă o atât de slabă consolare Austro-Ungariei, nu își dă seama că împinge, de altă parte, Rusia la puternice bănuieli împotriva României, spunând că Grădișteanu n'a înțeles să facă aluzie la prima putere, ci la a doua...

Acest mod de a apăra interesele României nu este tocmai fericit — e cazul să exclamăm: *Incidit in Scyllam, cupiens vitare Charybdin!*

Să vedem:

1. Că Transilvania nu este românească, nici locuită de Români, nu se poate afirma în mod serios; și iată cum Istoria cea mai elementară se însărcinează să corecteze această eroare:

« Locuitorii Transilvaniei sunt în număr de 2.400.000, dintre care 1.500.000 Români.

« Transilvania forma în trecut Dacia centrală; în evul mediu avea principii săi români; la sosirea Ungurilor în partea centrală a Dunării, Transilvania a trecut în stăpânirea lor și a fost guvernată de duci și prefecți numiți de Unguri; în 1526, Transilvania a devenit liberă și a fost gu-

vernată de principii indigeni (locali) până la 1692, epocă la care a trecut sub sceptrul Austriei și a fost ridicată la demnitatea de mare principat ».

2. Că Banatul nu e românesc, nici locuit de Români, iată cum își ia sarcina să ne lumineze Istoria :

« Locuitorii Banatului sunt Români ortodoksi și în mare parte uniți cu biserica greco-catolică. Printre orașele cele mai importante cităm Sebeșul (astăzi Caransebeș), cu prefectură și regiment român ; Media (Mehadia) lângă râul Cerna (Tierna), cu ape minerale ; Rușava (Orșova) la îmbucătura Cerni — unde se ridică în antichitate cetatea Tierna, unde Traian a condus coloniile romane ».

3. În ceea ce privește Bucovina, iată ce spune Istoria :

« Locuitorii Bucovinei sunt în mare parte Români. Bucovina făcea parte integrantă din Moldova. În 1777 a fost vândută Austriei de imperiul Osmanlâilor și principelui Ghica, suveranul Moldovei, care se opunea acestui trist târg, i s'a tăiat capul pentru trădare, soarta aproape totdeauna rezervată apărătorilor propriei lor țări, martiri ai unor revendicări viitoare !

« În 1849, Bucovina a fost ridicată la demnitatea de ducat și e guvernată de un președinte cu reședința la Cernăuți ».

Acesta este adevărul asupra Bucovinei, Banatului și Transilvaniei, provincii care la un loc numărau 3.500.000 locuitori, adevăr care nu e desigur nou pentru cel mai modest dar serios iubitor al istoriei dintre noi, și în special în România ; astfel rezultă din publicațiile populare ale stimatului A. Treboniu Laurianu, care circulă prin școli și sunt, se poate spune, pâinea zilnică a noii generații, care trebuie să desăvârșească opera părinților. Aci s'ar fi sfârșit încercarea mea dacă o dorință plăcută și totodată frățească nu m'ar împinge să ofer cititorului italian, pe urmele autorului citat, și întemciat pe alte mărturii, note mai dezvoltate în jurul faptelor lui Ștefan-cel-Mare și Mihai Bravul, și despre evenimentele ce s'au desfășurat atunci în acea regiune.

Cum s'a dezvoltat dualismul (austro-ungar), știm. Din

fericire, problema nu mai depinde de voința unui guvern sau altul, de un popor sau de altul; ea se întemeiază pe cultură și pe motive de civilizație pe bazele egalității. În cursul a optsprezece secole, supuși la mii de calamități și dezastre, cu toate cele mai aspre persecuții, urmașii lui Traian au dat dovadă de mare tărie și valoare, păstrând neștirbite și intacte cele două tezaure ale strămoșilor: religia și limba. Acesta este motivul istoric, tradiția de frăție, aspirația unui întreg popor, dreptul imprescriptibil, la care vrea să facă aluzie senatorul Grădișteanu, cu graiul liber al cetățeanului, pe pământ liber; aceste augurări și evocări au răsunat în toate inimile care cred în religia patriei și a patriilor, în libertate și în independența individului și neamurilor ».

B. E. M a i n e r i: *Cu privire la Ștefan-cel-Mare și Mihai Bravul (Note istorice)*, N-le. 193—194 din ziarul *Il Diritto*, Roma, 1883.)

16.

« Cu această siguranță îmi iau rămas bun dela cititori, strigând încă odată:

« Salve, o frumoasă și poetică Românie ! Salve, o nobilă națiune de predilecție a geniului; salve, o mamă sublimă de martiri și de eroi ! De-ar fi să ridici de pe frumoasele tale brațe lanțurile, ce te oprină și, reluând ghiara și, colții lupoaicei dela Tibru, într'o mișcare supremă, să gonești departe de tine barbarul care încearcă să-ți răpească fiii și să atingă cu balele sale necurate fruntea ta curată ! Răsare însfârșit aurora zilei de mântuire și Italia, mișcată de strigătul tău suprem și rechemată pe calca tradițiilor sale seculare, va veni la tine pe aripile dragostei și ale libertății ».

(R o b e r t o F a v a, *Amintiri românești, note dintr'o călătorie în Transilvania și România*, Parma, 1894.)

Va urma

Editoria italiana 1992

Abbiamo posto al Sig. G. Saporetti, responsabile delle relazioni esterne della casa Editrice Nagard, alcuni quesiti circa lo stato attuale dell'editoria italiana.

- Qual'è il passo attuale dell'editoria in Italia?

- Direi che ci troviamo di fronte ad una stagnazione: nel 1991 gli effetti destabilizzanti della guerra del Golfo Persico hanno rallentato gli acquisti in particolar modo presso le librerie; tuttavia, in altri canali, quali vendite per corrispondenza e grande distribuzione, si sono verificati significativi incrementi. In questo primo corrente trimestre 1992, probabilmente, verificheremo un rallentamento: sono gli effetti nocivi degli «eventi-calamita» (elezioni) a vantaggio dei giornali e della televisione.

- Stando così le cose, qual'è il suo pensiero per aumentare il numero dei lettori?

- Innanzi tutto non dobbiamo sottovalutare una generale fase incerta per i paesi industrializzati e, nei riguardi di casa nostra, il perdurante e cronico squilibrio tra Nord e Sud del paese, con forti cali di vendita in Sicilia e Calabria. Tale squilibrio non è sanabile senza un cambiamento nel quadro socio-economico.

Ciò premesso, per interessare sempre più l'abituale lettore, e catturare il nuovo, (basta pensare che almeno il 60% degli italiani non legge nemmeno un libro all'anno!) è indispensabile affidarsi come d'abitudine, all'estro italiano, ritornando velocemente alla promozione massiccia del tascabile di serio contenuto e di basso costo, e di sollecitare allo Stato un progetto organico promozionale finalizzato per l'editoria, nella consapevolezza del ruolo importantissimo che questa riveste per lo sviluppo di una società civile. Non si deve poi trascurare l'evoluzione delle abitudini utilizzando i nuovi determinanti aspetti, ed in primo luogo la stampa e la televisione,

mettendo in condizione le stesse di restituire senza danno, almeno in parte, quanto sottraggono alla lettura, stimolando necessità e curiosità di meglio apprendere, di meglio riflettere attraverso una valutazione più serena e meno frenetica che affina il pensiero e la conoscenza.

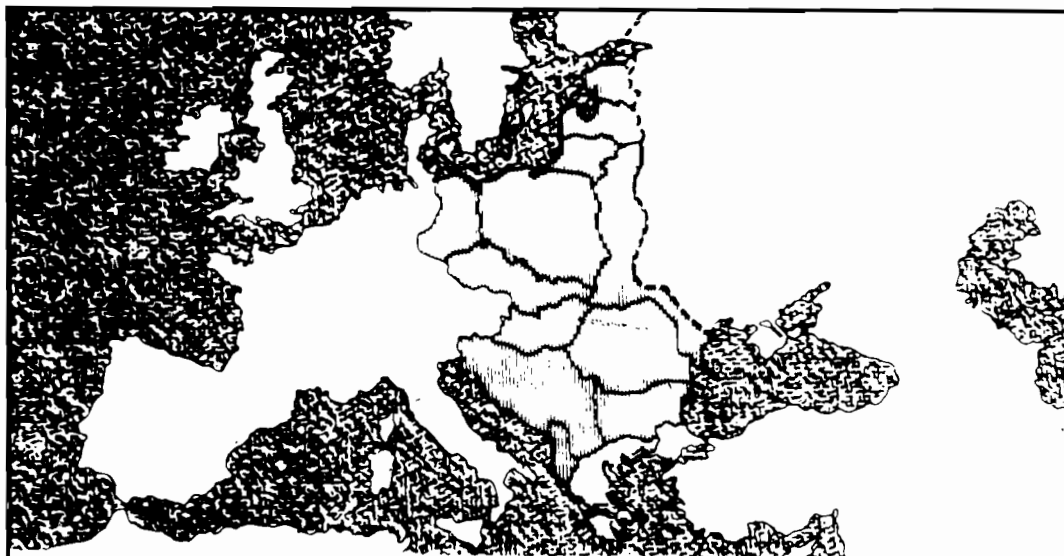
In secondo luogo, l'abbinamento della parola-immagine con la lettura attraverso l'utilizzo di video-cassette: un binomio che può rappresentare una importante carta da giocare per testi di ampio interesse.

- A quanto ammonta, secondo Lei, la produzione di libri in Italia, e quale è il Suo commento al proposito?

- In Italia, tra riedizioni, stampe e novità, si supera la soglia di 100 opere giornaliere e si assiste, in modo particolare per narrativa - saggistica, a fenomeni di resa pari al 60%. Tuttavia non è tanto il numero che spaventa, che in altre nazioni europee è ancora maggiore in rapporto agli abitanti, e che può essere considerato positivo a dimostrazione del desiderio e della vocazione di scrivere, ma la criticabilissima e costosissima distribuzione che non consente assorbimento dal mercato.

Alcune importanti case editrici hanno provveduto a concentrazioni editoriali che consentono loro riduzione di spese gestionali e conseguenti maggior investimenti pubblicitari; di conseguenza limitano l'attività, per lo più assai valida, della piccola editoria propensa ormai a collaborazioni, coedizioni, distribuzioni associate. Credo che questa sia la via da percorrere per i piccoli editori, salvaguardandone il più possibile la fattività e l'autonomia, ma con indubbia facilitazione di presenza e diffusione. Noi italiani abbiamo ancora la necessità di conoscere il «logos», e poi acquistiamo volentieri il prodotto.

T. V. BADESCU

Moscova, 9 Octombrie 1944

"Momentul era potrivit pentru a trata, așa că am spus: "Să aranjăm treburile noastre în Balcani. Armatele voastre sunt în România și în Bulgaria. Noi avem acolo interese, misiuni, agenți. Între noi nu trebuie să existe neînțelegeri pentru lucruri mărunte.

Cât privește Anglia și Rusia, ați fi de acord - l-am întrebat pe Stalin - ca voi să aveți o dominație de 90% asupra României, noi să avem 90% în Grecia și "fifty-fifty" cu voi în Jugoslavia?" În timp ce se traduceau cele de mai sus, am scris pe o jumătate de foaie de hârtie:

România: Rusia ia 90%; ceilalți iau 10%

Grecia: Marea Britanie (de acord cu Statele Unite) ia 90%; Rusia ia 10%

Jugoslavia și Ungaria: 50% - 50%

Bulgaria: Rusia ia 75%; ceilalți 25%

Winston Churchill

"Cel de al doilea război mondial"

- Memorii

SUMARUL

Nicolae Baci, <i>Comentarii asupra noii Constituții a României (II)</i>	1
Iosif Constantin Drăgan, <i>Eseiștii iberici</i>	8
Traian Filip, <i>O bibliotecă milenară</i>	13
<i>Dreptatea Românilor în hărți, statistici și mărturii</i>	15
T. V. Bădescu, <i>Editoria Italiana 1992</i>	27